

РЕЦЕНЗИЯ

От: Проф. д. н. Николай Йорданов
Институт за изследване на изкуствата
Научна специалност: Театрознание

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Севар Иванов Иванов
Тема на дисертационния труд: *Методика за финансиране на сценичните изкуства: възможности за оптимизиране*

Обект на настоящата рецензия е представеният от Севар Иванов дисертационен труд *Методика за финансиране на сценичните изкуства: възможности за оптимизиране*. Севар Иванов е редовен докторант, обучаван по докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ към Катедра „Медии и обществени комуникации“ в УНСС. Докторантът има завършена магистърската степен по специалност „Мениджмънт в сценичните изкуства“ в НАТФИЗ „Кр. Сарафов“. В тази област е и шестмесечната му специализация в САЩ по програма Фулбрайт на тема „Управление на сценичните изкуства в САЩ. Възможности за адаптиране на добри практики в българската действителност“. Бил е гост-лектор в Катедра „Медии и обществени комуникации“ в УНСС и има участие в международни конференции на млади учени и докторантски семинари в УНСС, откъдето са и неговите публикации по темата. Професионалният стаж на Севар Иванов след завършването на магистърската му степен през

2018 г., наред с упражняване на професионална актьорска дейност (такава е неговата бакалавърска степен), включва 2 годишна позиция като заместник директор на държавния драматичен театър в Благоевград.

Представеният дисертационен труд на Севар Иванов в обем от 243 страници е посветен на актуална тема, свързана с начина на финансиране на сценичните изкуства в държавните културни институти. Веднага трябва да кажем, че в България последните заемат значителен дял в този сектор от културния ни живот. В същото време докторантът предлага цялостен поглед върху сектора на сценичните изкуства, включващ също и общинските културни институти и частните културни организации. В отделни моменти анализът се спира и върху други сектори в сферата на културата.

Текстът на Севар Иванов е структуриран в пет глави, всяка от тях съответно разделена на подглави, като към тях има приложена библиография от 208 източника на български и английски език и справочни материали, организирани прегледно под формата на таблици, диаграми и др. В първа глава се разглежда специфичното място на сценичните изкуства, които едновременно разчитат на публични субсидии и на успешна пазарна реализация на своите културни продукти. Във втора глава се очертава типологията на организациите, осъществяващи сценична дейност, според формите им на собственост, предмет на дейност, начин на подпомагане от страна на Министерството на културата и общините и т.н. В трета глава са представени управленските политики и инструменти както на Министерството на културата към културните институти, така и на самите културни институти спрямо действащата нормативна уредба и конкретна икономическа конюнктура. Четвърта глава се занимава с опитите за реформиране на съществуващите неефективни управленски

практики и модел на финансиране; тук именно са представени и чужди културни модели – най-вече в САЩ, където Севар Иванов е бил на специализация и се е запознал с действащите механизми и инструменти за финансиране на сценичните изкуства. В последната пета глава на своето изследване авторът предлага свои хипотези за възможни оптимизации на политиките към държавните културни институти в областта на сценичните изкуства.

В разгръщането на дисертационния труд авторът се позовава на обширна научна литература на български и чуждестранни изследователи, както и върху надеждна статистика за финансовите потоци, за техните реципиенти и за динамиката на измененията, които настъпват в показателите през изследвания период. Стилът на изложение е овладян и тезите и констатациите на автора са ясно формулирани.

Основните цели, които си поставя изследването на докторанта са да опише и анализира модела на финансиране на сценичните изкуства в България, който предопределя тяхното развитие през последните години, но също и да представи и други модели на финансирането на този сектор – по-подробно в Съединените щати и отчасти във Франция, както и да предложи собствена визия за възможни културни политики чрез механизмите на финансиране на национално равнище.

Общото впечатление от представения дисертационен труд е, че докторантът демонстрира добро познаване на актуалните културни политики към сценичните изкуства от страна на Министерството на културата и на общините – управленските структури, които финансират държавните и общински културни институти. Налице е познание и за процесите и проблемите, пред които са изправен частните културни организации. Проучен е огромен емпиричен материал и е събрана и

систематизирана база от данни. Във връзка с тематичния фокус на работата може да се констатира и много добро познаване на измененията в Методиката, която използва Министерство на културата през годините след 2010 г. – от изчислението на субсидията според броя на продадените билети за културните събития, през изискването за минимални цени на билетите, до нормативно определено съотношение между приходи от основна дейност и субсидии. Не е пропусната и извънредната ситуация, свързана с Covid - рестрикциите, които налагат и извънредни решения в начина на финансиране от страна на Министерството на културата.

Трябва да се подчертае, че авторът на дисертационния труд е добре запознат със спецификата на функционирането на сценичните изкуства в пазарни условия. От представената литература от български и чужди изследователи върху този проблем личи разбиране и способност да се прилагат теоретични модели върху една конкретна емпирична реалност.

Севар Иванов притежава точен критичен рефлекс към противоречията и непоследователността на културните политики, които провежда Министерството на културата през разглеждания период, когато се прилага един различен от предходните години модел на финансиране на държавните културни институти в сферата на сценичните изкуства. Фокусът и анализът на събраната база данни е върху годините 2016 – 2020, но изводите се отнасят въобще към модела на финансиране чрез делегирани бюджети, който се наложи през последното десетилетие. Добър пример в това отношение е констатацията, че комплексната оценка за дейността на културните институти се прави „без да се вземат под внимание външните за организацията фактори, които оказват влияние и, при които организацията функционира – анализ на средата, демографски показатели, икономическо състояние на района и други.“ (с. 65)

Доказателствата за тази критическа констатация демонстрират добро познаване на деформациите при съществуващата методика за финансиране на държавните театри.

Друг силно позитивен момент в работата е амбицията да се предложат възможни стратегии за ефективни културни политики. Подобна амбиция показва ангажираността на докторанта с темата на изследването, която прераства в желание за приложност на постигнатите резултати, изводи и констатации.

Приносите на дисертационния труд могат да се видят в две посоки. Първата е на теоретично ниво: изследван е съществуващият модел на публично финансиране на сценичните изкуства като проблем в пресечните точки между културната политика и театралния мениджмънт; за тази цел са съпоставени базисните принципи на съществуването на сценичните изкуства в пазарни условия с конкретната правна рамка, административна практика и икономическа реалност в България. Втората посока на приносите е в самия приложен характер на изследването: обстойно са представени и анализирани конкретните действащи инструменти на културната политика в сферата на сценичните изкуства, както и са лансирани сценарии за техното оптимизиране в непосредствено бъдеще.

Изследването на Севар Иванов притежава потенциала да бъде отправна точка за други последващи изследвания в това поле, както и за разгръщането на публичен дебат за моделите за финансиране на сценичните изкуства в България. То може да служи и като аргументация за вземането на конкретни управленски решения в тази сфера.

Методологията, която е използвана от автора, следва най-общо казано принципите на SWOT-анализа, търсещ силните и слаби страни на моделите, на ситуациите, на организациите, както и възможностите и

рисковете пред развитието им. Този стремеж към откриването на посоки за прогресивен развой в една сложна картина трябва да бъде изрично подчертан като силно положителен момент в представения дисертационен труд.

Разбира се към него могат да се отправят и някои пожелания. Но трябва да се отбележи, че авторът на дисертационния труд своевременно е нанесъл някои редакции и корекции след вътрешното му обсъждане в Катедрата. Принципната ми препоръка, която остава, е при представянето на чуждите практики да се подчертаят историческите разлики между континентална Европа и САЩ в начина, по който се стимулира развитието на сценичните изкуства – културният модел, към който се придържа подпомагането на сценичните изкуства в Съединените щати би следвало да се види като исторически различен от модела на континентална Европа, към който принадлежат и културните политики към сценичните изкуства в България през целия ХХ век. Положително е, че докторантът винаги се стреми да види както предимствата, така и недостатъците на представяните модели на финансиране, но мисля, че тази същностна разлика между европейския и американския културен модел трябва изрично да бъде подчертана, още повече че, освен исторически, налице са и философски, и икономически причини за това различие. Интересно е в това отношение да се открият и политиките към сценичните изкуства във Обединеното кралство, които са в известен смисъл пресечна точка между американския и европейския модел. Работата само би спечелила и от представянето в резюме на различни културни политики в повече европейски страни – от особен интерес биха били тези в някои източноевропейски или балкански държави поради сходствата в историческото развитие и икономическите стандарти.

Друга моя принципна препоръка е да се направи бегло сравнение с добри практики, които са съществували в културните политики на България във времената, когато те са се развивали в пазарни условия, т.е. до 1944 г. Успешна практика в културните политики на 30-те и началото на 40-те години на миналия век е например разгръщането на мрежа от публично субсидирани театри в страната, съобразена както с развитието на градовете, така и с оптималното им райониране с цел по-голяма достъпност на населението до театралния живот. Това е включвало споделени отговорности на държавата и общините в субсидирането на театрите, създаването на регионални театри, които пътуват до по-малките населени места, и др. Именно този трудно постигнат културен модел е бил загубен след Втората световна война с одържавяването на всички театри, подчинени на един свръхцентрализиран модел на управление.

Мисля, че подобни препоръки биха могли да бъдат от полза на автора, особено ако той реши да публикува своето изследване под формата книга. Но по същество тези препоръки, както и други такива, които могат да бъдат отправени към представеното от автора изследване, не отменят общото впечатление, че става въпрос за един амбициозно и компетентно разработен дисертационен труд. При това труд, който остава не просто на равнището на точно направените констатации и обобщения, а който иска да предложи конкретни стъпки и инструменти за решаване на натрупаните проблеми – стъпки и инструменти, които са систематизирани като модел за управление на държавно равнище.

Към това заключение трябва да се прибави и положителната оценка за добре структурирания автореферат, както и за активната дейност в разпространението на резултатите от изследването чрез участието на автора в научни конференции и семинари. Моите лични впечатления от

Севар Иванов като активно действащ професионалист в полето на театралния мениджмънт, а и като актьор в театъра и киното (въпреки че последното няма пряко отношение към оценката на изследването), също са изцяло положителни.

Казаното дотук ми дава основание убедено да препоръчам присъждането на образователната и научна степен „Доктор“ на Севар Иванов за неговия дисертационен труд *Методика за финансиране на сценичните изкуства: възможности за оптимизиране*.

15.05.2023 /София

Подпис:

.....

REVIEW

From: *Prof. DSc. Nikolay Iordanov*

Institute of Arts Studies

Scientific specialty: Theatre studies

Subject: Dissertation for the award of educational and scientific degree "**Doctor**"
in a *scientific specialty* at the UNWE.

Author of the dissertation: *Sevar Ivanov Ivanov*

Dissertation Topic: *Performing Arts Financing Methodology: opportunities for optimization*

The subject of this review is the dissertation presented by Sevar Ivanov *Methodology for financing the performing arts: opportunities for optimization*. Sevar Ivanov is a full-time PhD student, studying in the PhD program "Organization and Management outside the Sphere of Material Production" at the Department of Media and Public Communications at the UNWE. He has completed his Master's degree in Management in Performing Arts at the National Academy of Theatre and Film Arts "K. Sarafov". In this field he also completed a six-month specialization in the USA under the Fulbright Program on "Performing Arts Management in the USA. Opportunities for adapting good practices in Bulgarian reality". He has been a guest lecturer at the Department of Media and Public Communications at the UNWE and has participated in international conferences of young scholars and doctoral seminars at the UNWE. His publications on the subject are connected with these activities. Sevar Ivanov's professional work experience after completing his Master's degree in 2018, along with practicing professional acting (such is his Bachelor's degree), includes a 2-year position as Deputy Director of the State Drama Theatre in Blagoevgrad.

Sevar Ivanov's 243-page dissertation is devoted to a topical issue related to the financing of the performing arts in state cultural institutions. It should be said at once that in Bulgaria the latter occupy a significant share in this sector of our cultural life. At the same time, the PhD offers a comprehensive view of the performing arts sector, including also municipal cultural institutes and private cultural organisations. At certain points, the analysis also focuses on other cultural sectors.

Sevar Ivanov's text is structured in five chapters, each of them divided into subchapters, with an appended bibliography of 208 sources in Bulgarian and English and reference materials, organized in an overview in the form of tables, diagrams, etc. The first chapter examines the specific place of the performing arts, which simultaneously rely on public subsidies and the successful marketing of their cultural products. Chapter two outlines the typology of performing arts organisations according to their forms of ownership, subject of activity, mode of support from the Ministry of Culture and municipalities, etc. Chapter 3 presents the policies and instruments of the Ministry of Culture towards cultural institutions and of the cultural institutions themselves in relation to the current legal framework and specific economic conditions. The fourth chapter deals with attempts to reform the existing ineffective management practices and funding model; it is here that foreign cultural models are presented - most notably in the USA, where Sevar Ivanov has been on a specialisation course and has become familiar with the mechanisms and instruments for funding the performing arts. In the last fifth chapter of his study the author proposes his own hypotheses for possible optimization of policies towards state cultural institutes in the field of performing arts.

In the development of the dissertation the author refers to extensive scientific literature of Bulgarian and foreign researchers, as well as to reliable

statistics on financial flows, their recipients and the dynamics of changes that occur in the indicators during the period under study. The style of presentation is mastered and the author's theses and findings are clearly articulated.

The main objectives of the PhD research are to describe and analyze the funding model of the performing arts in Bulgaria, which predetermines their development in recent years, but also to present other funding models of this sector - in detail in the United States and partly in France, as well as to propose author's own vision of possible cultural policies through funding mechanisms at national level.

The general impression from the presented dissertation is that the PhD student demonstrates a good knowledge of the current cultural policies towards performing arts on the part of the Ministry of Culture and the municipalities - the public structures that finance state and municipal cultural institutes. There is also knowledge of the processes and problems faced by private cultural organisations. A vast empirical material has been studied and a database has been collected and systematized. In relation to the thematic focus of the work, one can also find a very good knowledge of the changes in the Methodology used by the Ministry of Culture in the years since 2010 - from the calculation of the subsidy according to the number of tickets sold for cultural events, through the requirement of minimum ticket prices, to the statutory ratio between income from core activities and subsidies. The extraordinary situation related to Covid has not been missed - the restrictions that impose and extraordinary decisions in the way of financing by the Ministry of Culture.

It should be emphasized that the author of the dissertation is well acquainted with the specifics of the functioning of performing arts in market conditions. From the presented literature by Bulgarian and foreign researchers on

this problem, an understanding and ability to apply theoretical models to a concrete empirical reality is evident.

Sevar Ivanov has an accurate critical reflex to the contradictions and inconsistencies of the cultural policies pursued by the Ministry of Culture during the period under research, when a different model of funding the state cultural institutes in the performing arts sector was applied than in previous years. The focus and analysis of the collected database is on the years 2016-2020, but the conclusions refer in general to the funding model through delegated budgets that has been imposed over the last decade. A good example in this regard is the finding that the complex assessment of the performance of cultural institutes is made "without taking into account factors external to the organization that influence and under which the organization operates - analysis of the environment, demographics, economic condition of the area, etc." (p. 65) The evidence for this critical finding demonstrates a good knowledge of the distortions in the existing funding methodology for state theaters.

Another very positive point in the work is the ambition to propose possible strategies for effective cultural policies. Such an ambition shows the PhD student's commitment to the topic of the research, which grows into a desire to apply the results, conclusions and findings.

The contributions of the thesis can be seen in two directions. The first is at the theoretical level: the existing model of public funding of the performing arts is examined as a problem at the intersection between cultural policy and theatre management; for this purpose the basic principles of the existence of the performing arts in market conditions are compared with the specific legal framework, administrative practice and economic reality in Bulgaria. The second direction of the contributions lies in the applied nature of the research itself: the specific functioning tools of cultural policy in the performing arts are thoroughly

presented and analyzed, and scenarios for their optimization in the immediate future are launched.

Sevar Ivanov's research has the potential to be a starting point for other subsequent research in this field, as well as for the development of a public debate on funding models for the performing arts in Bulgaria. It can also serve as a rationale for specific management decisions in this field.

The methodology used by the author generally follows the principles of SWOT-analysis, looking for the strengths and weaknesses of the models, situations, organizations, as well as the opportunities and risks for their development. This striving to find directions for progressive development in a complex picture should be explicitly highlighted as a highly positive point in the dissertation presented.

Of course, some wishes can be made to him. But it should be noted that the author of the dissertation has made some edits and corrections in due course after its internal discussion in the Department. My principal recommendation, which remains, is that the presentation of foreign practices should highlight the historical differences between continental Europe and the United States in the way in which the development of the performing arts is stimulated - the cultural model to which the support of the performing arts in the United States adheres should be seen as historically different from the model of continental Europe, to which cultural policies towards the performing arts in Bulgaria throughout the twentieth century also belong. It is positive that the PhD student always seeks to see both the advantages and disadvantages of the funding models presented, but I think that this essential difference between the European and the American cultural model should be explicitly highlighted, all the more so because, in addition to historical reasons, there are also philosophical and economic reasons for this difference. It is interesting to highlight in this respect the policies towards

the performing arts in the United Kingdom, which are in a sense an intersection between the American and European models. The work would also only benefit from presenting a summary of different cultural policies in more European countries - of particular interest would be those in some Eastern European or Balkan countries due to similarities in historical development and economic standards.

Another of my principle recommendations is to make a cursory comparison with the best practices that existed in the cultural policies of Bulgaria in the times when they were developed in market conditions, i.e. until 1944. A successful practice in the cultural policies of the 1930s and early 1940s was, for example, the deployment of a network of publicly subsidised theatres throughout the country, tailored both to the development of cities and to their optimal zoning in order to make theatrical life more accessible to the population. This has included shared responsibilities of the state and municipalities in subsidising theatres, the creation of regional theatres that travel to smaller localities, etc. It was this hard-won cultural model that was lost after World War II with the nationalization of all theatres, subject to an over-centralized model of governance.

I think such recommendations could be helpful to the author, especially if he decides to publish his research in book form. But in essence, these recommendations, and others that could be made about the research presented by the author, do not detract from the general impression that this is an ambitious and competently developed dissertation. Moreover, it is a work that does not remain simply at the level of precisely made findings and generalizations, but which wants to propose concrete steps and tools for solving the accumulated problems - steps and tools that are systematized as a model for management at state level.

To this conclusion should be added the positive evaluation of the well-structured abstract, as well as the active dissemination of the research results through the author's participation in scientific conferences and seminars. My personal impressions of Sevar Ivanov as an active professional in the field of theatre management, and as an actor in theatre and film (although the latter is not directly relevant to the evaluation of the research), are also entirely positive.

The foregoing gives me reason to recommend with conviction the award of the degree of the educational and scientific degree "Doctor" to Sevar Ivanov for his dissertation, *Methodology of Performing Arts Funding: Opportunities for Optimization*.

15.05.2023 /Sofia

Signature: ....